

А. А. Вагилевич,
аспірант кафедри національної та міжнародної економіки,
Класичний приватний університет, м. Запоріжжя

СТРУКТУРНА ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА — ПРІОРИТЕТНИЙ ШЛЯХ ЗБАЛАНСУВАННЯ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ

A. Vahylevych,
graduate student of the national and international economy, Classical Private University, Zaporizhzhya

STRUCTURAL TAX POLICY — PRIORITY WAYS OF BALANCING THE TAX BURDEN

У статті здійснено спробу визначити сутність поняття "структурна податкова політика". Проаналізовано структуру податкових надходжень за різними адміністративно-територіальними одиницями України. Встановлено, що незважаючи на те, що за чисельністю населення та структурою ВРП регіони є подібними, їх податкове навантаження значно відрізняється. Обґрунтовано застосування структурної податкової політики як шляху збалансування податкового навантаження. Встановлено, що від структури податкових надходжень залежить їх стабільність. Доведено, що реалізація структурної податкової політики дасть змогу повніше реалізувати податковий потенціал різних галузей та адміністративно-територіальних одиниць, що сприятиме збалансуванню податкового навантаження.

The article attempts to define the essence of the concept of "structural fiscal policy". The structure of tax revenue for a variety of administrative and territorial units of Ukraine. It was found that despite the fact that the population and the structure of GRP regions are similar, their tax burden is significantly different. The application of structural tax policy as a way of balancing the tax burden. It was found that the structure of tax revenue depends on their stability. It is proved, the implementation of structural tax policy will allow more fully realize the tax potential of various sectors and administrative units, will contribute to balancing the tax burden.

Ключові слова: податкова політика, податкове навантаження, податки, валовий регіональний продукт, структура, баланс.

Key words: tax policy, tax burden, tax, gross regional product, the structure of the balance.

АКТУАЛЬНІСТЬ

Сучасний стан економіки України важко назвати стабільним. Через воєнні дії на Донбасі негативного впливу зазнали майже всі сектори економіки. Банківська система перебуває у кризовому стані, що підтверджується націоналізацією найбільшого в нашій країні ПАТ КБ "Приватбанк". Відсутність стабільності у банківській сфері справляє негативний вплив на розвиток виробничих галузей народного господарства, які не можуть користуватися кредитними ресурсами через зменшення їх пропозиції та підвищення позикової ставки. У той же час, зниження курсу гривні відносно ос-

новних іноземних валют негативно позначається на всіх галузях економіки та пересічних громадянах України, веде до зубожіння населення, збільшення витрат бюджету на субсидії та підтримку стратегічно важливих підприємств, що опинились на грані банкрутства.

Відсутність умов для економічного розвитку та зростання в Україні веде до зниження ролі податкових надходжень у забезпеченні достатності бюджетів і одночасного збільшення зовнішнього державного боргу. Таким чином, можна стверджувати, що проблема структурного розбалансування економіки є нагальною. Структурна податкова політика є малодослідженою

Таблиця 1. Порівняльна характеристика Запорізької та Полтавської областей за 2015 р.

Назва показника	Запорізька область	Полтавська область
Чисельність населення, тис. осіб	1753,6	1438,9
Економічно-активне населення працездатного віку, тис. осіб	789,9	649,1
Рівень зайнятості населення у % до всього населення працездатного віку	65,0	63,6
Доходи населення, млн грн.	80 388,0	60 504,0
Кількість підприємств, одиниць	14 423	10 142
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання, млн грн.	201 420,5	196 439,2
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств, млн грн.	183 707,1	182 414,0
Кількість сільськогосподарських підприємств, одиниць	2 790	2 443
Обсяг реалізованої промислової продукції, млн грн.	130 758,4	103 303,3

Джерело: складено автором за даними офіційного сайту Державної служби статистики [7].

економічною категорією, яка є частиною загальної структурної політики держави і потребує детального дослідження з метою виявлення можливих резервів для підвищення ефективності податкової системи в цілому та збалансування податкового навантаження на платників податків.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Більшість вітчизняних науковців таких, як В. Волинець, М. Кобзистий, О. Кавтиш, Х. Ковтало, В. Луцков, О. Мельниченко, В. Миколюк, Г. Михальченко, С. Штефан та ін., у своїх працях розглядають структурну політику в цілому, не звертаючи особливої уваги на такий її важливий елемент, як структурна податкова політика. М. Разуваєв один з небагатьох вчених, який акцентує увагу на податковій політиці як інструменті структурної перебудови економіки [8]. Відсутність наукових праць, які присвячені дослідженню структурної податкової політики як способу збалансування податкового навантаження, породжує необхідність детального вивчення цього питання.

МЕТА І ЗАВДАННЯ СТАТТІ

Метою статті є визначити сутність поняття "структурна податкова політика" та обґрунтувати можливість застосування цієї політики як шляху збалансування податкового навантаження. Згідно з поставленою метою було визначено наступні завдання:

- визначити сутність поняття "структурна податкова політика";
- проаналізувати структуру податкових надходжень за різними адміністративно-територіальними одиницями України;
- обґрунтувати застосування структурної податкової політики як шляху збалансування податкового навантаження.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Диспропорції, які існують у вітчизняній економіці негативно відображаються на розподілі податкового навантаження за галузями, територіальними одиницями, суб'єктами господарювання. Структурна політика держави спрямовується на подолання диспропорцій в економіці та забезпечення сталого розвитку країни. Відповідно, завданням структурної податкової політики є раціональний розподіл податкового навантаження за галузями, територіями та платниками податків, який забезпечить досягнення фіскальної достатності бюджетів всіх рівнів за умови неухильного економічного зростання.

Оскільки чіткого визначення поняття "структурна податкова політика" у науковій літературі немає, для встановлення сутності цього терміну розглянемо поняття "структурна політика" та "податкова політика" й, застосовуючи метод синтезу, запропонуємо власну дефініцію цієї складної економічної категорії.

За О. Лебедевою, "структурна політика — це стратегія прагнення до економічного зростання шля-

хом реалізації пріоритетних державних програм і проектів на основі визначення цілей та характеру структурних перетворень, а також комплексу заходів щодо підтримки сталого розвитку економіки" [5].

В. Бодров та Р. Шепетько визначають структурну політику як таку, що носить циклічний характер і потребує постійного коригування, направлена на забезпечення сталого економічного розвитку шляхом структурної перебудови національного виробництва, підвищення рівня його конкурентоспроможності та продуктивності [2, с. 84].

В. Луцков зазначає, що "структурна політика є політикою спрямованою на формування сучасної, прогресивної та ефективної структури національного господарства" [6, с. 143]. Це визначення є досить стислим і не розкриває повного змісту цього поняття. Дефініція запропонована О. Лебедевою є дещо розмитію і більше схожа на загальне визначення державної економічної політики. Визначення В. Бодрова та Р. Шепетько враховує такі важливі риси структурної політики, як циклічність та необхідність постійного коригування.

За визначенням А. Свищук, "податкова політика — різновид державної економічної політики, яка формується під впливом політичних чинників та об'єктивних вимог, які виконуються з метою досягнення певних результатів розвитку економіки, у сфері встановлення і стягнення податкових платежів з метою формування фінансової бази для виконання державою її функцій" [9, с. 59].

Вищенаведене дає підстави запропонувати таке визначення поняття "структурна податкова політика": це податкова політика, яка здійснюється з урахуванням циклічних економічних коливань і спрямована на усунення диспропорцій в оподаткуванні за галузями, адміністративно-територіальними одиницями та окремими платниками з метою забезпечення фіскальної достатності та досягнення сталого економічного розвитку країни.

Цікаво дослідити структуру податкових надходжень за окремими галузями народного господарства та адміністративно-територіальними одиницями. Але при цьому слід зазначити, що порівнювати податкове навантаження у виробництві та торгівлі недоцільно, а порівнюючи різні регіони України необхідно враховувати, що різні за структурою валового регіонального продукту (ВРП) територіально-адміністративні одиниці також не можна порівнювати між собою. Недоцільність зазначеного порівняння пояснюється різницею у формуванні бази оподаткування за різними галузями, також, окремі територіально-адміністративні одиниці мають різний за структурою податковий потенціал та податкоспроможність.

З метою здійснення дослідження оберемо наближені за чисельністю та економічними результатами території. Близькими за структурою ВРП та чисельністю населення є Запорізька та Полтавська області. Порівняння цих областей за основними показниками економічного розвитку наведено у таблиці 1.

Таблиця 2. Аналіз структури податкових надходжень обласних бюджетів Запорізької та Полтавської областей за 2015 рік

Назва податкового надходження	Запорізька область		Полтавська область	
	млн грн.	%	млн грн.	%
Податок на доходи фізичних осіб	543,10	51,74	2 312,38	54,96
Плата за спеціальне використання природних ресурсів	152,31	14,51	113,35	2,69
Податок на прибуток	49,34	4,70	84,23	2,00
Адміністративні збори та платежі	46,08	4,39	92,98	2,21
Екологічний податок	88,82	8,46	97,69	2,32
Внутрішні податки на товари та послуги	76,63	7,30	275,1	6,54
Місцеві податки і збори	93,42	8,90	1 158,2	27,53
Інші платежі	0,01	0,001	73,27	1,74
Загальний обсяг податкових надходжень	1 049,71	100	4 207,2	100

Джерело: складено автором за даними звітів про виконання обласного бюджету за доходами Запорізької [3] та Полтавської [4] областей.

З таблиці 1 видно, що Запорізька та Полтавська області є схожими за економічними показниками. Незважаючи на те, що Полтавська область знаходиться у центрі України і має менше підприємств важкої промисловості, а отже має менший рівень забруднення довколишнього середовища, на відміну від Запорізького регіону, але за більшістю інших економічних показників ці два регіони є подібними. Більш подібні за структурою промисловості Донецький та Луганський регіони не можна обрати для аналізу через воєнні дії в цих областях, що не дає змоги визначити реальні сучасні показники розвитку цих регіонів. Дніпропетровська та Харківська області значно випереджають за рівнем економічного розвитку Запорізьку область, що також унеможлиблює порівняння їх з останньою.

Порівнюємо структуру податкових надходжень Запорізької та Полтавської областей. Оскільки за основними економічними показниками регіони є подібними, то відповідно й структура податкових надходжень має бути схожою. Дані аналізу структури податкових надходжень наведено у таблиці 2.

За даними звіту про виконання Запорізького обласного бюджету за доходами обсяг місцевих податків і зборів, які надійшли у 2015 році становить 8,90% від загального обсягу податкових надходжень. У бюджеті Полтавської області місцеві податки і збори становлять 27,53% від загального обсягу податкових надходжень. Бюджетоутворюючим для обох областей є податок на доходи фізичних осіб, який у Запорізькій області складає 51,74%, а у Полтавській — 54,96% від загального обсягу податкових надходжень. Плата за спеціальне використання природних ресурсів у Запорізькій області складає 14,51%, а у Полтавській — 2,69% від загального обсягу податкових надходжень. Таким чином, можна зробити висновки, що за всіма податками, крім податку з доходів фізичних осіб, у бюджетах Запорізької та Полтавської областей є суттєві відмінності.

Для розрахунку податкового навантаження скористуємось матеріалами О. Тімарцева, згідно з якими податкове навантаження для окремого регіону розраховується як відношення суми податкових надходжень цього регіону до валового регіонального продукту [10]. На офіційному сайті Державної служби статистики України дані щодо ВРП за 2015 рік відсутні [7], тому скористаємось прогнозними показником, який розраховуємо за допомогою екстраполяції тенденції. Результати розрахунку податкового на-

вантаження вищезазначених областей за 2015 р. наведено у таблиці 3.

З табл. 3 видно, що податкове навантаження Полтавської області є значно більшим за податкове навантаження Запорізької області. Хоча показники економічного розвитку цих областей є приблизно однаковими, як це показано у табл. 1. Цю тезу можна підтвердити, якщо розрахувати, який обсяг податку на доходи фізичних осіб припадає на одну зайняту особу за регіонами. Так, у Запорізькій області у 2015 році на одну особу припадало 1057,79 грн./рік податку з фізичних осіб, а у Полтавській — 5 601,29 грн./рік. Це свідчить про певні диспропорції в оподаткуванні, що мають місце у різних регіонах України.

Вищезазначене підтверджує актуальність не лише загальноекономічної структурної політики, яка має усунути диспропорції за галузями народного господарства та рівнем економічного розвитку регіонів, але й необхідність запровадження структурної податкової політики, яка має бути спрямована на збалансування податкового навантаження за регіонами. Наведений аналіз економічного розвитку регіонів дає підстави стверджувати, що Запорізька область має достатньо потенціалу, щоб сплачувати більше податків. Зокрема трудовий потенціал регіону є значним, але спрямовується на підтримку економік інших регіонів, таких, як Київський та Дніпропетровський, через вищі заробітні плати та умови життя. Дуже мало розвинений туристичний бізнес у регіоні, що робить туристичний збір одним з найменш суттєвих податкових надходжень у структурі місцевих податків і зборів.

Як зазначає О. Богданов, структура податкових надходжень справляє суттєвий вплив на перспективи збору податків у певному регіоні: чим більш диверсифікованою структурою податкових надходжень є за галузями економіки та окремими податками і зборами, тим вище стабільність податкових надходжень [1, с. 38].

Структурна податкова політика є одночасно складовою і структурної політики, і податкової. Завданням структурної податкової політики є дати можливість різним регіонам та галузям народного господарства реалізувати свій податковий потенціал і максимізувати податкові надходження до бюджетів різних рівнів.

Для формування ефективною структурною податковою політикою необхідно спочатку визначити економіч-

Таблиця 3. Розрахунок податкового навантаження для Запорізької та Полтавської областей у 2015 році

Назва показника	Запорізька область	Полтавська область
Податкові надходження, млн грн.	1 049,71	4 207,2
Прогнозований валовий регіональний продукт, млн грн.	68 947,31	72 814,15
Податкове навантаження, %	1,52	5,78

Джерело: розраховано автором за даними офіційного сайту Державної служби статистики [7] та звітів про виконання бюджетів Запорізької [3] та Полтавської [4] областей за доходами.

ний потенціал регіонів та галузей, дати можливість їм розвиватись шляхом тимчасового звільнення від оподаткування, як це практикується у багатьох розвинених країнах світу, а потім встановити однакові для всіх суб'єктів господарювання умови оподаткування.

Запровадження структурної податкової політики дає можливість збалансувати податкове навантаження, оскільки саме за допомогою дослідження податкового потенціалу галузей та регіонів можливо визначити приховані резерви для збільшення податкових надходжень. Проаналізувавши два регіони України, які мають схожу структуру ВРП, було встановлено, що податкове навантаження Запорізького регіону є меншим, хоча економічний та податковий потенціал регіону є значно вищими, ніж Полтавського регіону. Це свідчить про те, що економічна та податкова політика Запорізької області є неефективними. Порівняння Запорізької області з аналогічними промисловими регіонами — Дніпропетровським та Харківським, є взагалі неможливим, оскільки за рівнем економічного розвитку та рівнем життя вони значно випереджають інші регіони і більше подібні за рівнем розвитку до м. Києва.

ВИСНОВКИ

З вищевикладеного можна зробити наступні висновки:

1. Визначено сутність поняття "структурна податкова політика". Встановлено, що ця економічна категорія є малодослідженою у науковій літературі. На підставі дефініції понять "структурна політика" та "податкова політика" було запропоновано авторське визначення терміну "структурна податкова політика".

2. Проаналізовано структуру податкових надходжень Запорізької та Полтавської областей. Встановлено, що незважаючи на те, що за чисельністю населення та структурою ВРП ці області є подібними, їх податкове навантаження значно відрізняється. Це вказує на неповну реалізованість податкового потенціалу Запорізької області.

3. Обґрунтовано застосування структурної податкової політики як шляху збалансування податкового навантаження. Встановлено, що від структури податкових надходжень залежить їх стабільність. Запровадження структурної податкової політики дасть змогу повніше реалізувати податковий потенціал різних галузей та адміністративно-територіальних одиниць, що дасть змогу збалансувати податкове навантаження.

Література:

1. Богданов А.С. Формирование налоговой политики региона с целью обеспечения его экономической безопасности: дисс. ... на соиск. уч. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.10 / А.С. Богданов. — Орел, 2014. — 204 с.
2. Бодров В. Структурна політика в умовах загострення міжнародної конкуренції / В. Бодров, Р. Шепетько // Міжнародна економічна політика. — 2014. — № 2 (21). — С. 78—98.
3. Звіт про виконання бюджету Запорізької області за доходами за 2015 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.zoda.gov.ua/news/30241/dox_2015.xls
4. Звіт про виконання бюджету Полтавської області за доходами за 2015 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.adm-pl.gov.ua/page/vikonannya-byudzhetu-oblasti-1/zvit-oblast_rik_2015.xls
5. Лебедева О.А. Структурна політика держави: сутність та особливості її реалізації / О.А. Лебедева [Електронний ресурс]. — Режим доступу до джерела: <http://www.stattionline.org.ua/ekonom/60/8016->

strukturna-politika-derzhavi-sutnist-i-osoblivosti-realizaci.html

6. Луцков В.О. Структурна політика: сутність, категорії та функції / В.О. Луцков // Вісник СумДУ. Серія "Економіка". — 2012. — № 1. — С. 141—147.

7. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

8. Разуваев Н.Ю. Анализ эффективности налоговой политики Российской Федерации как инструмента структурной перестройки экономики / Н.Ю. Разуваев // Социально-экономические явления и процессы. — 2016. — № 1. — Т. 11. — С. 89—95.

9. Свищук А. Теоретичні засади податкового регулювання економіки / А. Свищук // Вісник КНТЕУ. — 2013. — № 5. — С. 57—67.

10. Тимарцев О.Ю. Податковий механізм стабілізації розвитку національної економіки: проблеми теорії та практики: монографія / О.Ю. Тимарцев. — Запоріжжя: КПУ, 2014. — С. 388.

11. Кучерова Г.Ю. Стратегія формування свідомого оподаткування як фактор сталого розвитку національної економіки: монографія / Г.Ю. Кучерова. — Запоріжжя: КПУ, 2016. — 416 с.

References:

1. Bohdanov, A.S. (2014), "Formation of the tax policy of the region in order to ensure its economic security", Abstract of Ph.D. dissertation, Economy, Orel, Russia.
2. Bodrov, V. and Shepet'ko, R. (2014), "Structural policy in the face of the deteriorating international competition", *Mizhnarodna ekonomichna polityka*, vol. 2 (21), pp. 78—98.
3. Zaporizhzhya Regional State Administration (2015), "The report on the budget of Zaporozhye region by revenue for 2015", available at: http://www.zoda.gov.ua/news/30241/dox_2015.xls (Accessed 15 March 2017).
4. Poltava Regional State Administration (2015), "Report on the implementation of the budget Poltava Oblast income for 2015", available at: http://www.adm-pl.gov.ua/page/vikonannya-byudzhetu-oblasti-1/zvit-oblast_rik_2015.xls (Accessed 15 March 2017).
5. Lebedeva, O.A. (2013), "Structural policy: the nature and characteristics of its implementation", available at: <http://www.stattionline.org.ua/ekonom/60/8016-structurna-politika-derzhavi-sutnist-i-osoblivosti-realizaci.html> (Accessed 15 March 2017).
6. Lutskov, V.O. (2012), "Structural policy: the nature, category and function", *Visnyk SumDU. Seriya "Ekonomika"*, vol. 1, pp. 141—147.
7. State Statistics Service of Ukraine (2017), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 15 March 2017).
8. Razuvaev, N.Yu. (2016), "Analysis of the effectiveness of the tax policy of the Russian Federation as a tool for economic restructuring", *Sotsyal'no-ekonomicheskiye iavleniya y protsessy*, vol. 1, no. 11, pp. 89—95.
9. Svyschuk, A. (2013), "The theoretical basis of the tax regulation of economy", *Visnyk KNTEU*, vol. 5, pp. 57—67.
10. Timartsev, O.Yu. (2014), *Podatkovyj mekhanizm stabilizatsii rozvytku natsional'noi ekonomiky: problemy teorii ta praktyky* [Tax mechanism of stabilization of the national economy: problems of theory and practice], KPU, Zaporizhzhia, Ukraine.
11. Kucherova, H.Yu. (2016), *Stratehiia formuvannia svidomoho opodatkovannia iak faktor staloho rozvytku natsional'noi ekonomiky* [The strategy of forming conscious taxation as a factor of sustainable development of national economy], KPU, Zaporizhzhia, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 24.02.2017 р.